

LUNDS
UNIVERSITET

“Men vi talade inte om Asperger.”

*En cripläsning av två svenska ungdomsromaner och deras gestaltning av
neuropsykiatrisk funktionsnedsättning*

Författare: Johanna

Linder

Handledare: Irina Schmitt

GNVK22: Kandidatkurs

Genusvetenskapliga institutionen

Abstract

In this essay I'll be doing a Crip Reading of two Swedish young adult novels, *Här ligger jag och blöder* and *Jag är ju så jävla easy going*. By using Crip Theory and "Skevteori", I examine how disabilities are constructed and performed within the text, as well as how it's talked about and viewed among the novels' characters. I also examine how disabilities interact with gender and how some symptoms and aspects could get in the way of living up to certain expectations in relation to one's gender identity.

My analysis shows that the two characters with a disability are viewed differently than their peers, both before and after they get an actual diagnosis. This also seems to affect the way they relate to their own disability. The actual diagnosis could also be seen as a stigma, since it confirms their divergence from the norm. However, since they both have an invisible disability, it's possible to pass as a neurotypical by performing the "right" behaviour. Throughout my analysis, it also becomes somewhat clear that certain aspects of their disabilities keep them from living up to the expectations regarding gender.

Keywords: crip theory, young adult fiction, close reading, disability

Nyckelord: cripteori, skevteori, närläsning, ungdomsroman, funktionsnedsättning

Innehållsförteckning

Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
Tidigare forskning	5
2.1 Funktionshinder och intersektionalitet	5
Teori	6
3.1 Cripteori	6
3.2 Skevteori	8
Metod	10
4.1 En närläsning	10
4.2 En välvillig läsning	10
4.3 En cripläsning	11
4.4 Etik och självreflektion	12
4.4.1 Min position	13
4.4.2 Funktionsnedsättning som begrepp	14
Material och urval	15
5.1 Här ligger jag och blöder (2010)	16
5.2 Jag är ju så jävla easy-going (2013)	16
Analys	16
6.1 Här ligger jag och blöder	16
6.1.1 Aspergers Syndrom	17
6.1.1.1 Jana och diagnosen	17
6.1.1.2 Maja och diagnosen	18
6.1.2 Skevhet och mammarollen	20
6.1.2.1 Förmågan att vara mamma	21
6.2 Jag är ju så jävla easy going	22
6.2.1 Joanna och ADHD	22
6.2.1.1 Självinsikt	23
6.2.1.2 Audrey	24
6.2.1.3 Medicinen	25
6.2.2 Andras syn på Joanna och ADHD	25
6.2.2.1 Dampunge	26
6.2.3 Den ekonomiska aspekten	28
6.2.3.1 Fattig och funktionsnedsatt	28
6.2.3.2 Skam	29
6.2.4 Skevhet och kön	30
Slutsats och sammanfattning	30

7.1 Avslutande diskussion	30
7.1.1 Gestaltning av funktionsnedsättning	31
7.1.2 Skevhet och kvinnoideal	32
7.2 Vidare forskning	34
Referenser	34
8.1 Litteratur	34
8.2 Artiklar och tidsskrifter	35
8.3 Webbsidor	35

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Våren 2021, några månader innan jag skulle fylla 29, fick jag en ADHD-diagnos. Det var både en chock och en lättnad, men framförallt var det en förklaring till varför jag aldrig tycktes få ordning på mitt liv. Det kanske är cliché att skriva att saker föll på plats, men det var trots allt det som hände. Plötsligt kunde jag se tillbaka på mitt liv genom ett nytt filter och delar som tidigare varit oförståeliga, hade nu fått en naturlig förklaring.

Utifrån detta kunde jag även se tillbaka på mina år på universitetet, om det så varit inom genusvetenskap eller litteraturvetenskap och i dagsläget kan jag inte minnas att vi någonsin läst eller pratat om funktionsnedsättningar på samma sätt som vi pratar om kön, sexualitet och klass. De få gånger det har nämnts, har det uppstått en form av andrafring, det vill säga, det handlar om personer som inte finns här och nu. Det fick mig att reflektera över hur många som suttit där, med en funktionsnedsättning som inte går att se och inte velat eller orkat uppmärksamma sina klasskamrater på detta.

För de som sitter i en rullstol eller behöver använda sig av en teckenspråkstolk, blir deras avvikande från funktionsnormen tydlig redan från början, men för de som har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som inte syns, skapas istället en situation där en antingen behöver "komma ut" som funktionsnedsatt eller försöka passera som neurotypisk. Det innebär i många fall stress och onödigt lidande, ett strukturellt osynliggörande av de som inte kan eller vill leva upp till samhällets syn på hur en ska fungera. Med denna uppsats hoppas jag kunna bidra till att göra oss lite mindre osynliga, allra främst inom den akademiska världen.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur två svenska ungdomsromaner pratar om funktionsnedsättning, (ADHD och Asperger), utifrån en rådande funktionsnorm. Jag kommer använda mig av närläsning med utgångspunkt i cripteori och skevteori, för att undersöka hur

funktionsnedsättning interagerar med normer som rör funktionalitet, men även kön och kvinnlighet. För att genomföra min analys, kommer jag utgå från tre frågor:

- Hur gestaltas karaktärer med funktionsnedsättning utifrån ett cripteoretiskt perspektiv?
- Hur påverkar böckernas rådande funktionsnorm och andra karaktärers attityder hur de förhåller sig till sin egen funktionsnedsättning?
- Hur interagerar deras funktionsnedsättning med de kvinnoideal och könsroller som finns i böckerna?

2. Tidigare forskning

Denna uppsats är i första hand genusvetenskaplig, men den går även in i det litteraturvetenskapliga fältet. Mitt val av ämne och teoretiska ramverk hämtar inspiration från bland annat det poststrukturalistiska fältet, queerteori, intersektionalitet, barn- och ungdomslitteratur, feministisk litteraturkritik och forskning om funktionalitet/funktionshinder (disability studies). Jag har här valt att ta upp en antologi som utgår från den forskning som finns om funktionsnedsättning och diskuterar frånvaron av ett intersektionellt perspektiv.

2.1 Funktionshinder och intersektionalitet

I antologin *Bara funktionshindrad? Funktionshinder och intersektionalitet* diskuteras funktionshinder utifrån ett intersektionellt perspektiv, med fokus på kön, sexualitet, ålder, etnicitet och klass. I antologins första kapitel, diskuterar Märten Söder, Agneta Hugemark och Lars Grönvik intersektionalitetsperspektivet och vad det kan ha för betydelse och relevans inom forskningen om funktionshinder. (Söder, Hugemark & Grönvik 2016, s.13). I en intersektionell analys är maktordning ett centralt begrepp som används för att uppmärksamma och undersöka skillnader i makt mellan samhällets olika grupper, men det råder en delad mening om vilka dimensioner som faktiskt bör ingå i en sådan analys. Framförallt finns det en uppdelning mellan de som lägger vikt vid fördelningen av makt och resurser och de som lägger vikt vid diskurs och identitet. (Söder, Hugemark & Grönvik 2016, s.17). Söder, Hugemark och Grönvik menar att funktionshinder ofta osynliggörs i en diskussion om intersektionalitet. Det finns de som menar att funktionalitet och funktionshinder inte grundas i exploatering och stabil underordning och därmed bör inte bör

tas med i en intersektionell analys. (Söder, Hugemark & Grönvik 2016, s.18). Samtidigt finns det de som endast ser det som en relevant dimension, om den intersektionella analysen intresserar sig för hur identiteter konstrueras och reproduceras. (Söder, Hugemark & Grönvik 2016, s.24). Bland de som forskar om funktionshinder, är det många som hävdar att personer som tillhör kategorin Funktionshindrade är underordnade och exploateras, av såväl det kapitalistiska systemet, som det politiska systemet och anser därför att det bör ingå i en intersektionell analys. Trots detta, saknas det empirisk forskning om just underordning och exploatering, då en istället intresserar sig av diskurser, identitet och stigmatisering. (Söder, Hugemark & Grönvik 2016, s.24). Då majoriteten av forskningen har riktat in sig på attityder och föreställningar som rör olika funktionsnedsättningar, saknas den maktanalys som går att finna i de flesta andra fält. Författarna nämner feminismen, marxismen och queerteorin som exempel på teorier som intresserar sig för både de som förtrycks och de som förtrycker, vilket gör att en uppmärksammar strukturer och andra fenomen som bidrar till och konstruerar marginalisering. De menar att en liknande teori saknas inom funktionshinderforskningen, vilket i sin tur bidragit till att diskussionen om intersektionalitet och maktfördelning hittills inte fått ta någon större plats inom fältet. (Söder, Hugemark & Grönvik 2016, s.24-25).

3. Teori

Mitt teoretiska ramverk utgår från det poststrukturalistiska fältet, där jag använder mig av cripteori för att diskutera funktionsnedsättning utifrån rådande normer runt funktionalitet. Teorin är främst fokuserad på fysiska funktionsnedsättningar, vilket inte är det jag kommer undersöka, men jag känner ändå att den är relevant och intressant att använda även när en undersöker neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som Asperger och ADHD. Då min undersökning grundas i en litteraturanalys, har jag även valt att använda mig av en skevteori, vilken har sina rötter i både queerteori och feministisk litteraturkritik. Mitt val av skevteori utgår framförallt från en vilja att även fånga upp andra aspekter än funktionsnedsättning, även om fokus kommer vara vid hur dessa interagerar med varandra.

3.1 Cripteori

Cripteorin har växt fram vid sidan av queerteorin då båda teorier delar ett radikalt ifrågasättande av normer, istället för att lägga fokus på de som "avviker" mot dessa. Utöver det har också HBTQIA+ personer och personer med normbrytande funktionalitet en

gemensam historia av sjukdomsklassificering och förtryck som är starkt kopplat till synen av det normala som en form av icke-identitet, det vill säga, det naturliga sättet att vara. (Karlsson 2020, s.81). Båda teorier har därmed uppkommit som ett sätt att undersöka och ifrågasätta normer och hur dessa konstrueras, upprätthålls och formar samhället. (McRuer, 2006). Skillnaden mellan queerteori och cripteori ligger därför främst i de normer en väljer att fokusera på, där queerteorin framförallt undersöker normer som rör sexualitet, kön och identitet, medan cripteorin utformades för att undersöka funktionalitet och “den normala kroppen”. (McRuer, 2006, s.2 & 7). Detta är framförallt vad Robert McRuer diskuterar i boken *Crip theory: Cultural signs of queerness and disability*, där han går igenom teorin, dess ursprung och användningsområden. McRuer menar bland annat att funktionalitet är performativt och skapas genom upprepningar. Alla människor har en funktionalitet, men genom upprepningar av den funktionella kroppen och dess gränser, konstrueras även kroppar med normbrytande funktionalitet som något avvikande. (Karlsson 2020, s.81-82).

I artikeln *Introduction: Crip Theory in Scandinavia* skriver Jens Rydström om cripteorin och hur den spridit sig inom Skandinavien. Även Rydström nämner cripteorins starka koppling till queerteorin, allra främst i hur de båda grundas i aktivism. (Rydström 2012, s.9-10). Vidare diskuterar Rydström vad han själv finner är de mest centrala grunderna i cripteorin, där han delvis utgår från McRuer, men också från aktivister han samtalat med. Utifrån detta, är det tre koncept som sticker ut i Rydströms tolkning av cripteorin; performativitet, språk och hantering av stigma. Han följer här upp McRuers idé om att funktionalitet är performativt, det vill säga, “a person “is” not crip, but “does” crip in a number of situations in society” (Rydström 2012, s.10). Crip är något en kan välja att göra, men även något en kan bli tvingad till. Han tar upp exemplet assistans för personer med funktionsnedsättning, där “bodies with disabilities have to perform disability” (Rydström 2012, s.11). för att få rätt form av assistans och stöd. Resultatet av detta, leder till att personer med funktionsnedsättning konstrueras som svaga och hjälplösa av samhället, då de är i behov av assistans, vilket blir ett stigma i sig.

Rydström tar även upp språkets betydelse för hur samhället behandlat och förhållit sig till personer med funktionsnedsättning. Orden är många gånger brutala och direkta, men framförallt har de fångat upp den hjälplöshet eller det som avviker hos personen. (Rydström 2012, s.11-12). I Sverige används idag främst “funktionsnedsättning” för att beskriva en persons “avvikande” funktion, medan ordet “funktionshinder” används när personens nedsättning blir ett hinder eller en begränsning i förhållande till omgivningen och samhället.

Det mest centrala begreppet inom teorin är dock "crip", där en kan dra paralleller till begreppet "queer" och hur det används som en form av protest och aktivism. Precis som "queer", kan "crip" användas som ett analytiskt verktyg, men också som ett politiskt verktyg. Att använda "crip" är ett sätt att ta avstånd från förfinade ord och istället ta till sig och visa upp det som gör att en ses som "avvikande". (Rydström 2012, s.11-12).

Slutligen tar Rydström upp hanteringen av stigma och hur detta har betydelse för cripteorin. När en person med ett synligt stigma (funktionsnedsättning) möter en person utan, uppstår en form av extrem medvetenhet om stigmat. Detta kan i sin tur hanteras på olika sätt, bland annat genom en överdriven välvilja eller genom att låtsas som att det inte finns där. I fall där stigmat inte syns (neuropsykiatrisk funktionsnedsättning), blir det personens eget ansvar att hantera det. Rydström 2012, s.13). Att dela med sig av sitt stigma till någon annan, innebär därmed att en också ansvarar för att den personen nu behöver hantera stigmat. De med ett osynligt stigma kan dock "passera", för att framstå som en person med full funktionalitet och därmed accepteras av de som saknar stigma. Även här finns paralleller till queer och en kan se vissa likheter mellan att dela med sig av sin osynliga funktionsnedsättning och "komma ut" som queer, vilket även befäster hur stort ansvar som läggs på personer med osynliga stigma när de väl väljer att "sluta passera". (Rydström 2012, s.13-14).

En viss kritik mot cripteorin, är att det framförallt handlar om kroppar med normbrytande funktionalitet som är fysisk och ofta går att se, något Lotta Löfgren-Mårtenson nämner i sin artikel *Hip to be crip? - Om cripteori, sexualitet och personer med intellektuell funktionsnedsättning*. Hon ställer frågan huruvida en kan tillämpa teorin på sexualitet och intellektuell funktionsnedsättning, det vill säga, en form av normbrytande funktionalitet som inte syns. Det hon kommer fram till är att cripteorin har sina begränsningar i förhållande till osynliga funktionsnedsättningar och behöver därmed fortsätta utvecklas för att även inkludera den gruppen, framförallt i förhållande till agens, stigma och synlighet. (Löfgren-Mårtenson 2012). Det är även här jag själv befinner mig, då jag valt att främst fokusera på neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (ADHD och Asperger) som inte alltid syns, utan många gånger kräver att personen själv behöver "komma ut" med det. Detta är något jag vill att en ska ha i åtanke som läsare, samtidigt som jag ändå tror att teorin är tillräckligt bred för att användas även i mitt syfte.

3.2 Skevteori

I avhandlingen *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* undersöker litteraturvetaren Maria Margareta Österholm flickor som avviker från den normativa feminiteten i svensk och finlandssvensk litteratur mellan 1980 och 2005. Samtidigt diskuterar hon hur en kan använda begreppet "skev" som ett teoretiskt begrepp och analytiskt verktyg. Österholm tar upp den historiska aspekten av feministisk litteraturkritik som utgångspunkt, en analysmetod som främst använts för att värdera litteratur utifrån vad den hade för nytta för den politiska kvinnorörelsen (Österholm 2012, s.43). Många gånger var inte detta tillräckligt för att förstå och tolka feministiska författarskap, allra främst då kritiken riktades mot de kvinnoporträtt som inte levde upp till idén om den riktiga kvinnan och hennes erfarenheter. Bilden av den riktiga kvinnan och vems erfarenheter en utgick från, var något som sällan var värt en reflektion.

Begreppet skev introducerades först i *Tidskrift för litteraturvetenskap 2005:3* som en översättning av begreppet "queer". Syftet var att bredda queerteorin för att kunna inkludera andra avvikelser än de som rör sexualitet och identitet (Österholm 2012, s.56). Österholm använder främst begreppet som en variation eller hybrid av queer, som utgår från översättningen "konstig och avvikande" (Österholm 2012, s.55). "Att vara skev innebär att avvika från linjen och kanske även att skeva till den, genom att på olika sätt röra sig utanför eller på gränsen av det som är begripligt i den heteronormativa ordningen." (Österholm 2012, s.56). Att använda skev istället för queer, gör bland annat att queer kan behålla sin koppling till det icke-heterosexuella, medan skev kan uppmärksamma och innehålla andra kategorier och bidra till fler ingångsvinklar. (Österholm 2012, s.57). För Österholm innebär detta: "Jag vill använda mig av queerteorins tankeverktyg men utvidga användningsområdet till att innefatta mer än bara riktningen på de sexuella begäran." (Österholm 2012, s.58).

I böckerna Österholm undersöker handlar skevheten i första hand om flickor som inte kan eller vill leva upp till bokens bild av en "Riktig Flicka" och dess tillhörande syn på den normativa feminiteten. Bilden av en riktig flicka är inte något som kommer utifrån, utan finns i de olika texterna, vilket gör att begreppet skiftar utifrån vad en väljer att se och belysa. (Österholm 2012, s.58). Det blir en plats som de skeva flickorna befinner sig i, men som också skapas genom texten, vilket Österholm exemplifierar genom att använda sig av

Foucaults heterotopier, det vill säga, "...en avskild plats med egna regler, normer och system men som ändå ingår i det omgivande samhället..." (Österholm 2012, s.90).

4. Metod

Min metod kommer att utgå från en närläsning av böckerna, för att uppmärksamma och hitta relevanta teman och ingångsvinklar att grunda min analys i. För att sedan ta min läsning till en djupare nivå och utveckla de teman jag hittat, kommer jag komplettera närläsning med en välvillig läsning, då jag är mer intresserad av att se vad texten säger än vad de inte säger. För att göra metoden mer passande för mitt syfte och för att snäva in det ännu mer, kommer jag även tillföra ett crip-perspektiv på min läsning och har därmed valt att kalla metoden för "Cripläsning".

4.1 En närläsning

Att göra en närläsning av en text, innebär att en studerar textens detaljer - språk, form och struktur - samt hur dessa förhåller sig till varandra för att skapa helheten. Utifrån denna process, kan en sedan förstå hur texten och litteraturen skapar olika betydelser och effekter, vilket är grunden för att kunna bygga en analys. (Kåreland 2015, s.166-167; Tenngart 2010, s.26-27).

En närläsning utgår även från att texten är autonom, det vill säga, att den kan stå för sig själv och därmed låta läsaren göra den till sin egen, utan att behöva sätta sig in i författarens intentioner och bakgrund. (Tenngart 2010, s.26). Att läsaren gör texten till sin egen, innebär också att läsningen påverkas av den position och kontext läsaren befinner sig i. Trots att en främst fokuserar på texten och vad den säger, är det viktigt att komma ihåg att detta görs från en subjektiv position, vilket påverkar läsningen och vad en uppmärksammar för mönster och detaljer i texten. (Kåreland 2015, s.166-167; Tenngart 2010, s.26-27).

4.2 En välvillig läsning

För att förstå den välvilliga läsningen, behöver en först förstå grunderna i en queerläsning. Den queera läsningen tar avstamp i feministisk litteraturforskning, där en ofta använt sig av vad som kallas motståndsläsning. Detta sätt att läsa innebär att en läser mot texten med syfte

att avslöja och uppmärksamma underliggande normer och brott mot dessa, det vill säga, det som framstår som avvikande. (Karkuhleto 2012, s. 26-27).

“En queerläsning intresserar sig för textens luckor, sprickor och ologiskheter, för textens inneboende dissonans och ambivalens. Det är en läsning som tar fast på textens tystnader, det den samtidigt avslöjar och döljer, och inte minst det som framstår som avvikande och udda och som bryter mot normativa uppfattning om kön och sexualitet.” (Kivilaakso, Lönnngren & Pagvalén 2010, s.10)

Maria Margareta Österholm tar i sin avhandling, *Ett flicklaboratorium i skeva bitar* upp en form av läsning som grundas i den queera läsningen, men som har ett annat syfte. Metoden benämns som en välvillig läsning och har använts som en feministisk strategi inom litteraturvetenskapen för att kunna läsa kvinnors litteratur utan att nödvändigtvis rikta en kritisk lupp mot den, såsom en tidigare gjort mot mäns litteratur och dess porträttering av kvinnor. Det var ett sätt att uppmärksamma och undersöka kvinnliga traditioner, förebilder och motstånd i litteratur skriven av kvinnor. (Österholm 2012, s.92-93).

Medan en queer läsning letar efter luckor i texten, fokuserar den välvilliga läsningen på att fråga vad texten faktiskt berättar. Istället för att söka efter det queera läckaget och avslöja det som gömmer sig i texten, genom vad Kosofsky Sedgwick kallar för “paranoid reading”, har Österholm istället valt att kombinera den välvilliga läsningen med Sedgwicks “reparativa queera läsning”. Sedgwick menar att den paranoidea läsningen riskerar att bli synonymt med ett kritisk tänkande, vilket gör att en blir fastlåst i sitt sätt att tolka texter på. Istället menar hon att en kan se det som texten faktiskt säger, istället för att läsa mothårs och leta efter vad den egentligen säger. (Karkuhleto 2012; Österholm 2012).

Då Österholm aktivt valt böcker där den skeva flickheten redan finns och, som hon beskriver det, “Skevhetera behöver inte vaskas ut ur textmassorna, de ligger inte dolda bakom en mer normativ berättelse.” (Österholm 2012, s.92). fungerar det inte att endast leta efter läckage och luckor. Dessa finns redan utskrivna i texten och därför kan hon istället, genom en kombination av välvillig och reparativ läsning, undersöka vad texten berättar om de skeva flickorna och lyssna på vad de säger, istället för att leta efter det texten inte nämner. Fokus hamnar på vad det är som konstruerar skevhet, där performativitet blir centralt, men även hur skevheten uttrycks i texten och genom flickorna. (Österholm 2012, s.91)

4.3 En cripläsning

En cripläsning är i grund och botten en närläsning, med fokus på vad texten berättar utifrån rådande normer. Skillnaden är att jag vill lyfta fram cripteori även metoden för att tydliggöra syftet med analysen och ännu en gång nämna att det är funktionsnormen den utgår ifrån. Det här gör även att jag vill ha en koppling till queerläsning, vilket jag får genom det som kallas för den välvilliga läsningen. Jag anser att en kombination av närläsning och välvillig läsning kommer bidra till en bredare förståelse av texten, där närläsning används som ett första steg in i texten och dess innehåll för att hitta teman, mönster och andra aspekter som väcker frågor och är intressanta att reflektera över. (Kåreland 2015, s.166-167; Tenngart 2010, s.26-27) Den välvilliga läsningen tar det sedan djupare genom att fortsätta undersöka vad texten berättar, men framförallt vad den berättar utifrån de normer som finns i texten. Jag har specifikt valt två verk som jag vet innehåller karaktärer med en funktionsnedsättning, vilket gör att jag inte behöver leta efter det. Istället kan jag titta på vad texten faktiskt säger om detta och hur dessa karaktärer gestaltas. Genom att tillföra cripteorin till min läsning, snävar jag in dessutom in rådande normer till att främst utgå från funktionsnormen och hur den bidrar till konstruktionen av funktionsnedsättning. (Karkuhleto 2012; Österholm 2012)

I praktiken innebär min metod att jag kommer göra en närläsning av texterna, där jag plockar ut centrala teman och fenomen som är relevanta utifrån mitt syfte, men även utifrån det teoretiska ramverk jag kommer förhålla mig till. Det här innebär att jag i första hand kommer leta efter sådant som rör funktionalitet och funktionsnormen. Att endast undersöka texten utifrån dessa aspekter är dock inte tillräckligt, då funktion ofta samverkar med och påverkas av andra dimensioner. Framförallt kommer jag koncentrera mig på interaktionen med kön, men det finns även utrymme för att ta upp andra relevanta aspekter och undersöka hur dessa interagerar med och förhåller sig till de karaktärer som avviker från funktionsnormen. Den här ingången i texterna gör dock att jag inte räknar med att hitta samma teman och fenomen i båda böckerna, då berättelserna skiljer sig åt på flera nivåer. I min analys kommer därför de teman och fenomen jag väljer att diskutera i analysen skilja sig mellan verken, men där kommer också finnas sådant som återkommer i båda. Även om jag inte kommer göra en tydlig jämförelse mellan verken, är det ändå intressant att se vad det finns för skillnader och likheter, något jag kommer benämna i en avslutande diskussion.

4.4 Etik och självreflektion

Centralt inom genusforskning och feministisk teori, återfinns den epistemologiska principen att all vetenskapsproduktion måste förstås som lokaliserad, vilket Nina Lykke diskuterar i *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Denna princip har haft stor betydelse för fältets utveckling, allra främst inom det poststrukturalistiska forskningsfältet. (Leavy & Harris 2019, s.103; Lykke 2009, s.19). En lokaliserad vetenskapsproduktion är vad Donna Harraway kallar för situerad kunskap, vilket hon använt som kritik mot den positivistiska vetenskapens syn på forskaren som objektiv och neutral; ett förhållningssätt hon kallar för "gudstricket", vilket består av tron på ett forskarsubjekt som befinner sig utanför och ovanför det som analyseras och därmed kan producera objektiv kunskap. (Lykke 2009, s.20). Harraways kritik mot detta grundas i att det alltid finns en nivå av subjektivitet inom vetenskapsproduktionen, då forskaren är involverad, delaktig och medansvarig i sin forskning och den verklighet som undersöks. I begreppet situerad kunskap, lägger Harraway därför också vikt vid forskarens förmåga att reflektera och bli medveten om sin egen situering och verklighet. (Lykke 2009, s.21). Att göra sig själv medveten om sin roll som forskare, blir också central genom begreppet reflexivitet. Att vara reflexiv innebär att en granskar sina personliga erfarenheter och den politiska och teoretiska kontext en befinner sig i, för att bli medvetna om hur det påverkar vår forskning och den kunskap vi producerar. (Leavy and Harris 2019, s.103). En väsentlig del av reflexiviteten, handlar också om att göra sig medveten om maktförhållanden gentemot den verklighet vi undersöker, samt våra egna privilegier. (Leavy and Harris 2019, s.104).

4.4.1 Min position

Min uppsats utgår från två publicerade romaner och därmed har jag inte behövt ta ställning till frågor om samtycke och anonymitet. Däremot vill jag reflektera över min egen roll som forskare och situera den kontext jag befinner mig i, akademiskt, såväl som privat.

Jag kommer gå in i min forskning med en akademisk bakgrund inom genusvetenskap och litteraturvetenskap, med inriktning på barnlitteratur, vilket påverkat mitt val av ämne, det teoretiska ramverk jag förhåller mig till och min analytiska metod. Det här innebär också att jag kommer gå in i min forskningsprocess med en viss förkunskap och erfarenhet av litterära analyser och tillämpande av genusvetenskapliga teorier. Den kunskap jag besitter sedan innan, är i sin tur påverkad av innehållet på de kurser jag läst, personliga erfarenheter och

egna intressen inom relevanta områden, vilka ligger till grund för min roll som akademiker och forskare. Det är därmed viktigt att vara medveten om att den analys och de tolkningar jag gör, grundas i en genus- och litteraturvetenskaplig bakgrund.

När jag valde att undersöka funktionsnedsättningar i svenska ungdomsromaner, var jag även beredd att skriva en självreflektion som utgick från att förhålla mig till ett ämne där jag själv inte ingick eller hade tolkningsföreträde. Den insikten har dock förändrats under arbetets gång, då jag strax efter mitt val av ämne, våren 2021, fick en ADHD-diagnos. Även om inget egentligen förändrats rent praktiskt, har diagnosen har ändå bidragit till att mitt förhållningssätt till ämnet skiftat från när jag först valde det. Framförallt gör det att jag går in i mitt ämne med en viss förkunskap och bias utifrån egna levda erfarenheter, något jag inte trodde att jag hade innan min diagnos. Det här gör att jag kommer se och tolka saker på ett visst sätt, men det innebär inte att jag kan föra andra personers talan eller påstå att mitt perspektiv är en sanning. Jag kan endast utgå från min position och mina erfarenheter, vilka kommer påverka hur jag väljer ut, läser och tolkar mitt material och därmed också de slutsatser jag landar i.

4.4.2 Funktionsnedsättning som begrepp

I en diskussion kring reflexivitet, vill jag också diskutera mitt val att använda “funktionsnedsättning” när jag pratar om diagnoser, beteenden och egenskaper som inte passar in i samhällets funktionsnorm. Bakgrunden är den debatt som pågått under senare år angående vilka begrepp som bör användas när en talar om personer som på något sätt avviker från funktionsnormen. Debatten grundas i att ordet funktionsnedsättning anses ha en negativ laddning och därmed bidrar till fortsatt stigmatisering, genom att peka ut och befästa en persons nedsatta förmåga. Idag används ofta begreppet “funktionsvariation” istället, då det anses vara mer inkluderande och mindre stigmatiserande. (FUB 2022). Jag vill dock hävda att funktionsvariation varken är synonymt med funktionsnedsättning eller bidrar till en mer nyanserad och positiv syn på de som bryter mot funktionsnormen, vilket också är anledningen till att jag själv inte vill använda det i min forskning.

I Socialstyrelsens termbank definieras funktionsnedsättning som “nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga” och har termstatus “rekommenderad”. (Socialstyrelsens Termbank 2022). Begreppet funktionsvariation finns inte med alls. Trots

detta, har begreppet spridits som en synonym till funktionsnedsättning, något som bland annat Funktionsrätt Sverige, en samarbetsorganisation för Sveriges funktionsrättsförbund, och FUB, ett av medlemsförbunden, menar är felaktigt. (FUB 2022). Funktionsvariation som begrepp myntades för att enklare påvisa att alla människor har en funktionalitet. Denna funktionalitet varierar från person till person och innefattar därmed både de som ingår i funktionsnormen och de som bryter mot den. Istället för att tala i termer som “normal” och “onormal”/”avvikande”, belyser en istället det faktum att alla människor fungerar olika vare sig en har en diagnos eller ej. Det här gör i sin tur att begreppet blir överflödigt, då det kan tillämpas på alla människor och därmed inte bidrar med någon specifik information. (FUB 2022).

Att använda funktionsvariation som en synonym för funktionsnedsättning blir också problematiskt utifrån andra aspekter. Även om begreppen har olika betydelser rent språkligt, används både funktionsnedsättning och funktionsvariation för att peka ut samma grupp av människor, det vill säga, de som inte ingår i funktionsnormen. Det blir därmed en fortsatt stigmatisering och andrafiering av gruppen, samtidigt som det även riskerar att osynliggöra de svårigheter och den problematik många personer med funktionsnedsättning dagligen lever med. Det är trots allt en nedsättning i förmåga och funktion, då vi lever i ett samhälle som är utformat för (och av) personer med full funktionalitet, vilket gör att det inte är anpassat efter personer utanför funktionsnormen. (FUB 2022). Genom att använda begreppet funktionsnedsättning, kan en uppmärksamma den funktionsmaktsordning vi lever i, där vissa kroppar kodas som normala, medan andra blir avvikande och underordnade. (Karlsson 2020, s.77).

5. Material och urval

Fokus för min undersökning var redan från början att utgå från crip-teori, vilket gjorde att jag letade efter böcker som innehöll en eller flera karaktärer med någon form av funktionsnedsättning. Utifrån detta, landade jag tillslut i svenska böcker riktade till unga vuxna. Det blev dock tydligt att utbudet inte var alltför stort och jag valde att utgå från böcker jag själv läst och som jag visste hanterade funktionsnedsättning på något sätt. Valet landade därmed på två böcker skrivna av samma författare: *Här ligger jag och blöder* och *Jag är ju så jävla easy going* av Jenny Jägerfeld.

Även om böckerna är publicerade 2010 och 2013, har de fortfarande stor relevans. *Här ligger jag och blöder* läses fortfarande av gymnasieelever och har länge varit med på litteraturlistan för grundkursen i barnlitteratur på Lunds Universitet (senast höstterminen 2021, delkursen “Barnlitteratur och barnkultur i Sverige”). Utöver det ska *Jag är ju så jävla easy going* filmatiseras och beräknas ha premiär under 2022. (Barkeman 2021).

5.1 Här ligger jag och blöder (2010)

Här ligger jag och blöder publicerades 2010 och handlar om gymnasietjejen Maja som bor tillsammans med sin pappa i Stockholm. Varannan helg spenderar hon i Norrköping hos sin mamma, som egentligen aldrig varit särskilt närvarande i Majas liv. En helg anländer hon i Norrköping och upptäcker att hennes mamma är försvunnen. Maja försöker ta reda på var hennes mamma faktiskt tagit vägen, samtidigt som hon kämpar med sin egen ångest och identitetssökande. När hon senare får reda på att hennes mamma nyligen fått diagnosen Asperger, vänds Majas värld upp och ner. För visst förklarar det mammans sociala inkompetens och förkärlek för rutin och regler, men vad innebär det för Maja själv? (Jägerfeld 2010).

5.2 Jag är ju så jävla easy-going (2013)

Jag är ju så jävla easy going publicerades 2013 och handlar om Joanna, vars röriga hjärna fungerar så länge hon tar sin ADHD-medicin. Tyvärr är ADHD-medicin något de inte längre har råd med, då hennes pappa är deprimerad och hennes mamma lägger all sin tid på att försöka skriva en ny roman. I panik kommer Joanna på en riskfylld plan som involverar att lura en knarklangare på pengar och som slutar med att hon blir mordhotad, vilket hon ändå ser som ett ganska litet problem jämfört med att vara kär i den coola och världsvana Audrey. (Jägerfeld 2013).

6. Analys

Min analys kommer gå igenom en bok i taget och diskutera de teman och företeelser som är relevanta utifrån mitt syfte. Båda böcker kommer till en början analyseras utifrån samma övergripande tema, det vill säga, gestaltningen av funktionsnedsättning och de karaktärer som påverkas. Därefter, kommer jag även diskutera funktionsnedsättning i förhållande till kön, men även andra relevanta aspekter som kan skilja sig mellan de två böckerna. Framförallt

kommer min analys utgå från de två karaktärerna som har en uttalad funktionsnedsättning, det vill säga, Jana i *Här ligger jag och blöder* och Joanna i *Jag är ju så jävla easy going*.

6.1 Här ligger jag och blöder

I min läsning av *Här ligger jag och blöder*, har jag framförallt valt att koncentrera min analys Jana, som är mamma till bokens protagonist, Maja. Det är främst utifrån deras relation som en tydligast kan se vad texten säger om funktionsnedsättning. De övergripande teman jag valt ut, grundas i mitt teoretiska ramverk och den cripläsning jag gjort av boken.

6.1.1 Aspergers Syndrom

“Det var som att allting föll på plats. Jag såg detta “allting” bokstavligen falla, som kubikmeterstora betongblock från himlen. Bit för bit föll de ner i de lika stora, exakt kvadratiska hålen som öppnat sig i asfalten. Det stämde så fruktansvärt väl. Så fruktansvärt. Väl.” (Jägerfeld 2010, s.201-202)

Citatet ovan är Majas reaktion när hon först får reda på att hennes mamma, Jana, har fått diagnosen Aspergers Syndrom, ett avslöjande som sker 200 sidor in i en 250 sidor lång roman. Då romanen till viss del är skriven som en mysterieroman, där det centrala är Majas sökande efter sin försvunna mamma, väljer jag att benämna diagnosen som ett avslöjande. Framförallt, då Maja hanterar diagnosen som om hon just löst ett mysterium och äntligen hittat svaret till varför Jana inte är som alla andra mammor. Till viss del, är det kanske också det hon har. Plötsligt finns det en förklaring till hennes mammas egendomligheter och deras stela relation, samtidigt som det också blir tydligt att det kanske inte var det svaret Maja var ute efter, framförallt då diagnosen blir ett stigma som befäster hennes mammas avvikande beteende och otillräcklighet som mamma.

6.1.1.1 Jana och diagnosen

“Förra veckan fick jag reda på att jag har diagnosen Aspergers syndrom. Beskedet var givetvis fullständigt omvälvande. För att vara ärlig: En total chock.” (Jägerfeld 2010, s.193)

Jana - Majas mamma - är trots sin nästan obefintliga fysiska närvaro, ändå en central karaktär boken igenom. Läsaren får främst lära känna Jana genom Maja, när hon genom återblickar, reflektioner och anekdoter tänker tillbaka på deras relation. Det är därmed Majas syn på Jana som presenteras för läsaren, där fokus hamnar på hennes brister och egendomligheter. Hon målas tidigt upp som en rak, känslökall och principfast person, som varken förstår sig på det sociala samspelet eller andra människor. Hennes vardag består av noga genomtänkta rutiner och sysslor, vilka följs till punkt och pricka.

Janas egna ord är dock få och framkommer främst i korrespondens med Majas pappa, Jonas. Det är även där en först får höra om Asperger, en diagnos Jana får en vecka innan hon fyller 45 år. Citatet ovan visar att diagnosen inte var något hon förväntat sig, då det kom som en chock. Jana känner sedan tidigare till diagnosen då hon arbetar som psykolog och har kunnat känna igen sig i vissa delar, men aldrig tillräckligt för att tänka att hon själv skulle kunna ha den, då hon menar att hennes problem och svårigheter inte är tillräckligt extrema. Bland annat har hon trott att hennes svårigheter med kommunikation och det sociala har berott på en kulturkrock, där hennes tyska raket inte varit kompatibel med svenskarnas oförmåga att säga vad de egentligen tycker. Att förklara sitt normbrytande beteende med kulturella skillnader är en intressant aspekt, som tyvärr inte tas upp mer än så, men det visar ändå på hur stor betydelse kontext kan ha för hurvida ett beteende tolkas som avvikande eller ej.

Diagnosen kommer inte bara som en chock för Jana, utan det får henne att ifrågasätta hela sitt liv. Hon säger att inget längre känns säkert och att hon behöver omvärdera allt, då det hon tidigare trott var delar av henne själv nu visat sig vara en diagnos. En diagnos hon i första hand benämner som en sjukdom, för att sedan bli tillrättvisad: "Nej, inte en sjukdom, utan "ett syndrom", "en funktionsnedsättning", "ett knippe personlighetsdrag", "en läggning". (Jägerfeld 2010, s.194). Jana nämner att en sjukdom är något en kan bli frisk från och kanske är det därför hon väljer att använda den benämningen? Diagnosen blir ändå en slags stämpel, ett stigma, som befäster hennes position som "avvikare" utifrån funktionsnormen. Innan diagnosen hade hon vissa avvikande egenskaper, varav hon själv inte var medveten om alla. Nu har hon istället fått en diagnos som befäster dessa avvikande egenskaper och ger dem en förklaring, samtidigt som den också befäster egenskaper som Jana själv inte varit medveten om och därmed aldrig reflekterat över. Hon själv upplever till exempel inte att hon har svårt att kommunicera eller skämta på ett naturligt sätt. Rutiner är ett sätt att förenkla vardagen på, inte något hon är beroende av för att få vardagen att gå runt. Hennes bild av sig själv stämmer

inte överrens med bilden hon har över en person med Asperger och därmed har hon svårt att avgöra om diagnosen är en lätnad eller en tyngd.

6.1.1.2 Maja och diagnosen

“Nej, jag har inte cancer. Men min mamma har Aspergers syndrom.” (Jägerfeld 2010, s.204)

Att jämföra en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning med cancer kan framstå som en överdrift, men det är samtidigt väldigt talande när det gäller Majas hantering av sin mammas diagnos. Majas reaktion på diagnosen är nämligen inte så annorlunda från Janas egen reaktion. Jana får en chock som landar henne på psyket, medan Maja går tills hennes ben inte längre kan bära henne, för att sedan svära högt och kasta sig i närmsta sjö.

Majas relation med Jana är långt ifrån en typiskt mor och dotter relation redan innan Jana får sin diagnos. Det kanske första och mest konkreta exempel kan en se i Majas val att inte kalla henne för mamma, även om hon ibland gör det i dialog med sig själv. Maja har alltid kallat henne för Jana och det ges aldrig en djupare förklaring till varför. En skulle dock kunna se det som ett aktivt distanstagande från en mamma som redan är distanserad, både emotionellt och fysiskt. Bland annat benämns Jana som avskärmad av Maja ett flertal gånger, oftast i relation till att någon använt det om Maja själv. Vid ett annat tillfälle beskriver Maja hur en kram är “...helt främmande, både i ord och handling.” (Jägerfeld 2010, s.50). för Jana och hur Maja till slut bett om att få en kram då och då, vilket Jana gått med på efter att hon fått en förklaring till varför.

Många av de anekdoter och minnen av Jana som Maja reflekterar över, kan senare förklaras genom Asperger diagnosen. Den intensiva och kalla blicken, den monotona rösten, vikten av att följa rutiner, den raka kommunikationen och de tafatta kramarna är alla saker Maja pratar om och nämner långt innan diagnosen sätts, vilket målar upp en bild av Jana som en kall och egendomlig person. När Maja senare läser på om diagnosen, kan hon också känna igen Jana i de egenskaper som är karaktäristiska för en person med Aspergers Syndrom. En skulle därför kunna se det som att inget egentligen förändrats, mer än att det nu finns ett ord för och en förklaring till Janas beteende och svårigheter. Ändå sker det en skiftning i hur Maja förhåller sig till Jana, där diagnosen nästan tar över.

“Jag tänkte: Och jag som trodde att allt det där var mamma. Så var det bara ett syndrom. En diagnos.” (Jägerfeld 2010, s.202)

Maja har redan sett Jana som normbrytande och annorlunda, men när det plötsligt finns ett ord för det och det avvikande därmed bekräftas, blir det svårt att hantera. Istället reduceras Jana till ett syndrom, där hennes avvikande beteende delvis förklaras, men också befästs. Diagnosen gör dessa egenskaper till något fast och bestående, det vill säga, det är inte egenskaper som kommer försvinna med tiden. Det är tydligt att Jana inte lever upp till den bild som Maja har av hur en mamma bör vara, även om det aldrig sägs rakt ut. Även om Maja stundtals upplevs vara nöjd och tillfreds med sin relation till Jana, är det ändå tydligt att det är något som saknas. I den avsaknaden kan en även se Majas hopp om att Jana en dag ska bli mer som en mamma. Bland annat kan en tolka Majas önskan om att bli kramad som en del av det, men också i den ilska hon känner när Jana skrivit att de inte kan ses till helgen, trots att de bara träffas varannan helg. Det är som sagt aldrig uttalat, men en kan ändå förstå att Maja längtar efter att ha en mamma. En mamma som kramar, småprat och en regelbunden kommunikation kommer naturligt för. Istället kommer det en diagnos som mer eller mindre bekräftar att Jana aldrig kommer kunna bli den mamman, åtminstone inte på ett naturligt sätt. Inget har kanske förändrats, men det kanske också är det som gör att Maja reagerar så starkt.

6.1.2 Skevhet och mammarollen

“En mamma får aldrig försvinna, aldrig ramla ner på ett golv och inte förmå sig att stiga upp igen. Inte en pappa heller, visst. Men domen över en mors försvinnande, en mors fall, är alltid hårdare. Framför allt från henne själv.” (Jägerfeld 2010, s.251)

Maja framställs som en väldigt osympatisk och självupptagen person, som många gånger sätter sig över andra, framförallt på ett intellektuellt plan. Dessa egenskaper kan ses gå emot ett klassiskt kvinnoideal, där trevlighet, empati och ödmjukhet är något att eftersträva. Om en tar det längre, kan en även säga att det är egenskaper som en bra mamma bör besitta. Många av de negativa beskrivningar och kommentar om Jana handlar om hennes roll som mamma, allra främst då mycket av det kommer direkt från Maja.

Citatet ovan kommer dock från ett brev Jana skriver till Maja i slutet av boken, där hon reflekterar över sitt moderskap och hur hon använde det för att se bortom sin diagnos. Genom sin roll som Majas mamma, något som inte tillhör hennes Asperger diagnos, blir hon påmind om att hon är mer än en diagnos. I samma brev benämner hon också sig själv som “din mamma” (Jägerfeld 2010, s.152). För första gången, vilket visar att det skett en skiftning i hur hon själv ser på sin modersroll. Hon har tidigare sagt att hon inte vet vad som är hon själv och vad som är diagnosen, vilket var en av anledningarna till att hon hade svårt att acceptera den. Därmed kan en förstå att modersrollen, vilket är det enda hon säkert kan säga inte beror på diagnosen, hamnar i fokus. Det är den sidan av henne som visar att hon är mer än sin diagnos och genom att lägga mer vikt där, kan hon enklare distansera sig från den. Därmed blir det även en naturlig reaktion att döma sig själv för de gånger hon inte varit tillräcklig som mamma. Då en inte vet hur hon känt innan, kan en heller inte säga om den kritiska blick hon nu riktar mot sig själv är något som funnits där länge eller om det är något som uppkommit genom insikten att hon kan använda modersrollen som ett avståndstagande från sin Asperger.

6.1.2.1 Förmågan att vara mamma

“Du kanske skulle ha bott här hela tiden, men ... du har ju ändå haft rätt att ha henne, att få ha din mamma.” (Jägerfeld 2010, s.239)

Som tidigare nämnts, är Maja både kritisk och dömande mot sin mamma, vilket främst rör de egenskaper och beteenden som senare kan förklaras genom Janas Asperger diagnos. Jana är otillräcklig som mamma, något Maja, pappa Jonas och Jana själv alla verkar vara överens om i slutändan. Maja bor dessutom hos sin pappa och träffar endast Jana varannan helg sedan deras skilsmässa tretton år tidigare. Vid ett tillfälle pratar Maja med sin pappa om Janas utredning och Jonas tar då upp att han blev upprörd av psykologen för att svara på några frågor om hur det var när de fortfarande var gifta. Framförallt var det frågorna om Janas förmåga att vara en mamma som Jonas tyckte var jobbigast att svara på, då han inte visste hur Maja faktiskt hade det hos Jana. Han beskriver att det gav honom ångest, särskilt då han tänker tillbaka på hur det var när Maja var liten. Han berättar att Jana var känslig för stress och hade svårt att hantera situationer som uppstod när Maja inte gjorde som hon ville, vilket ofta resulterade i att hon gick därifrån och lämnade Maja ensam. Hon hade även svårt att förstå att det inte räcker att säga åt ett barn att göra något en gång, att en måste locka och övertala. (Jägerfeld 2010, s.239).

Maja riktar även kritik mot Jonas förmåga att vara förälder, men det är inte på samma sätt som hon kritiserar Jana. Kritiken mot Jonas handlar främst om hans försiktighet och försök att dölja sitt privatliv för Maja, något hon istället tar del av genom att läsa hans mail och gå in på hans social medier. Hon anser att han använder sin position som singelpappa till en jobbig tonårsdotter som ett sätt att imponera på andra, framförallt kvinnor. Utifrån Jonas perspektiv, kan en se det som ett sätt att skydda Maja, vilket antagligen grundas i en rädsla att Maja ska "blir som Jana". Jonas tar på sig en passiv föräldraroll och undviker ämnen som han tror kan göra Maja upprörd, vilket också är en anledning till att de sällan diskuterar just Jana. Även här uppstår det en viss distansering mellan dem, precis som det gör mellan Maja och Jana, men detta är aldrig något Maja reflekterar över.

Först när Maja fått reda på Janas diagnos, berättar Jonas om hur det var tidigare och varför de skildes, men han poängterar också att det är saker han inte borde diskutera med Maja. (Jägerfeld 2010, s.240). Samtidigt påpekar Maja att de borde berättat för henne om diagnosen, vilket en kan tycka borde vara upp till Jana själv och inte hennes ex-man. Vid de få tillfällen de pratar om Jana, finns det en känsla av att ingen av dem ser henne som en person med ansvar. Ett tydligt exempel är efter att Maja sågat sig i tummen och Jonas är osäker på huruvida han bör berätta det för Jana eller inte, för att sedan påpeka att hon ändå är Majas mamma och därmed har rätt att få veta. (Jägerfeld 2010, s.24). Det blir därmed tydligt att en del av den misstro och kritik Maja själv riktar mot Jana och hennes förmåga att vara mamma, även kommer från Jonas.

6.2 Jag är ju så jävla easy going

Utifrån min läsning av *Jag är ju så jävla easy going*, har jag tittat närmre på de saker som är relevanta för mitt syfte. En stor del av analysen kommer därför att utgå från Joannas ADHD, där jag framförallt undersöker hur hon själv förhåller sig till den, men även hur karaktärer i hennes närhet ser det. Ett annat tema interaktionen mellan fattigdom och funktionsnedsättning, då detta är en intressant aspekt som bidrar till stora delar av Joannas syn på sig själv. Därefter kommer jag även föra en diskussion angående kön i förhållande till Joannas ADHD.

6.2.1 Joanna och ADHD

“Jag som hade ett burleskt nöjesfält i min hjärna. En veritabel freakshow, komplett med cyklande dvärgar, skäggiga damer och rostiga, skevande pariserhjul. Och en experimentell jazzorkester med trumpeteter, tromboner, althorn, ja full blåssektion mitt i värsta crescendot. Och en djurpark, med skabbiga gamla björnar, olyckliga elefanter och ylande inavlade vargar. En t-central i rusningstid, med hetsande förortsmorsor, svarta killar i säckiga byxor som haltade fram och stammande bingolottoförsäljare i rullstol. Och ett analogt twitter, rösterna, infallen, idéerna som monologiskt bara skreks rakt ut.” (Jägerfeld 2013, s.11)

Redan i första kapitlet målar Joanna upp en talande bild av hur det är att ha ADHD. Hon gör detta som en reaktion på folk som klagat över tinnitus, genom att påvisa att de har det väldigt lindrigt jämfört med henne. Det blir en form av extremt avståndstagande till de som ingår i funktionsnormen, samtidigt som det även befäster hennes oförmåga att själv ingå i den. Jämförelsen görs med en viss bitterhet och sarkasm, där hon sätter sig själv över de som bara behöver stå ut med “ett litet jävla pipande” (Jägerfeld 2013, s.11)., då hon själv hela tiden behöver kämpa mot ett konstant kaos av röster, infall och idéer. Det blir tydligt att hon finner en form av stolthet i att hon har det jobbigare än andra, samtidigt som bitterheten talar för en känsla av orättvisa i att det är så.

6.2.1.1 Självinsikt

Bitterheten i kombination med humor och självinsikt är återkommande i hur Joanna förhåller sig till sin ADHD. Många gånger driver hon med sig själv, men finner det tröttsamt när andra gör det. Som läsare lär en sig inte endast om Joanna och vad hon är för typ av person, vi får även ta del av hur det kan vara att ha ADHD och vad denna diagnos innebär. Vid ett tillfälle befinner hon sig i Audreys sovrum, som är fullt av prylar och tickande väggklockor, och trots att hon älskar hur rummet är inrett, kan hon inte se sig själv där:

“Men jag skulle få en dampattack så till den grad att den skulle utveckla sig till mani, epilepsi eller schizofreni om jag bodde där. För mycket grejer, för mycket intryck, för mycket färger och ljud. Det bästa för mig var förmodligen att bo i ett vitt, madrasserat, ljudisolerat rum.” (Jägerfeld 2013, s.177)

Detta är bara ett av alla tillfällen Joanna uppvisar en djup självinsikt över vad hon kan och inte kan göra. Vid ett annat tillfälle befinner hon sig på en konstutställning och ska mingla med de andra gästerna. Även om hon benämner socialiserandet som "sådant skit", vet hon precis vad som krävs av henne för att passa in och visa sig från sin bästa sida.

"Nyckeln är frågor, påminde jag mig. Att hålla tillbaka de egna orden som sprängde och bultade, att svälja ner dem, att vänta in, ställa frågor och kanske till och med lyssna på svaret." (Jägerfeld 2013, s.109)

Det intressanta är hur Joanna så tydligt förhåller sig till situationer, framförallt de som involverar andra människor, genom att dämpa och gömma de delar av sig själv som är ett resultat av hennes ADHD. Hon nämner flera gånger att hon inte kan vara tyst eller sitta still, vilket gör att hon aktivt behöver tänka på dessa saker när hon interagerar med andra, för att framstå som en av de "normala". Det här innebär dock inte att hon tycker synd om sig själv eller ser sig själv som underordnad de som ingår i funktionsnormen. Istället hämtar hon många gånger styrka i att hennes hjärna fungerar annorlunda, även om det också finns tillfällen hon önskar att den inte gjorde det.

6.2.1.2 Audrey

De tillfällen där Joanna har svårt att stå för sin ADHD och sina svårigheter, där hon till och med känner en viss skam över att hon inte är "normal", är i hennes relation med Audrey. Tidigt i boken beskriver hon Audrey som sin största svaghet, detta i relation till att hon har ett papper där koncentration står som hennes främsta svaghet. Kanske är det detta som ligger till grund för hennes rädsla att Audrey ska få reda på att hon har ADHD. När hon är med Audrey, är hon ofta självmedveten om hur hennes kropp rör sig och hur hon pratar.

"Jag tvingade mig själv att stå still. Det var plågsamt med all energi som ville ut, men jag ville inte låta kroppen avslöja min ADHD, även om det kanske var plågsamt uppenbart för henne, alla andra och hela världen." (Jägerfeld 2013, s.69)

Hon grundar detta i att de personer som får veta ofta framstår som accepterande, men att det ibland var något som förändrades i sättet de såg på henne: "Som om jag räknades ut och kanske bort." (Jägerfeld 2013, s.69). Utifrån den insikten, kan en inte klandra Joanna för att vilja dölja den sidan för sitt kärleksintresse, även om det blir ett tydligt markerande av att inte

vara som alla andra. Hennes rädsla blir dock allra tydligast när hon först inser att hon är förälskad för första gången i sitt liv, vilket leder till en panik hon inte vet hur hon ska hantera. “Jag var så rädd att jag skulle förstöra allting.” (Jägerfeld 2013, s.136). Detta är i relation till att hon inte har tillgång till sin medicin längre och därmed inte kan utföra den performativa handling som krävs för att passera som “normal”.

“Jag ville inte fucka upp det här, fick inte! Risken var tillräckligt stor ändå, men utan medicinen... jag blev för mycket. Pratade för mycket, rörde mig för mycket, tog för mycket plats. Jag som redan var för mycket i medicinerat tillstånd blev ännu mer. Folk orkade liksom inte med mig.” (Jägerfeld 2013, s.136)

Hittills har Joanna förhållit sig till sin ADHD på ett ganska självsäkert och positivt sätt, där hennes svårigheter setts som något hon inte kan rå för eller kontrollera. Att hennes hjärna fungerar annorlunda, men att det inte nödvändigtvis är något fel eller gör henne till en sämre människa. Det här förändras dock i och med att hon lär känna och utveckla känslor för Audrey. Plötsligt blir hennes ADHD en fiende, något som förstör och stämplar henne som för mycket. Även om det inte skrivits fram lika tydligt innan, kan en ändå se att det funnits där, under ytan.

6.2.1.3 Medicinen

Joanna tar medicin för sin ADHD, vilket kan ses som ett verktyg eller hjälpmedel för att passa in och inte framstå som för mycket. Det är egentligen inte förrän hon får veta att de inte har råd att köpa ny medicin, som en får ta del av hur viktig den faktiskt är för henne. Det är även här som känslan av orättvisa och ilska över att behöva kämpa på ett sätt andra inte behöver, först kommer fram ordentligt. Hon tycker situationen är sorglig, men kan inte gråta över sig själv. Istället släpper hon fram ilska på ett sätt vi tidigare inte fått ta del av.

“Så jag sparade mina tårar. Höll dem tillbaka. Lät dem hellre bli till saltsten i mitt huvud. Långa stalaktiter som galler för min hjärna. Tvingade sorgen att ändra skepnad. Tvingade den att anta formen av ilska. Och det lyckades. Jag blev förbannad. Brinnande förbannad. På morsan. På farsan. På rektorn. På samhället - även om det blev en jävligt ofokuserad ilska. Hur kunde man vara förbannad på samhället, på hela samhället, när man dessutom själv ingick i det?” (Jägerfeld 2013, s.38)

Joanna ser medicinen som en livlina och menar att hon inte fungerar utan den. Det är första gången hon uppvisar starka, negativa känslor i förhållande till sig själv och sin ADHD. Tidigare har den mer tagit form av skam och rädsla gentemot hur Audrey ska reagera, men nu får vi istället se en form av rå ilska och desperation som inte funnits där tidigare. Det blir tydligt att Joannas medicin fungerat som en krycka för att hon ska passa in i funktionsnormen, iallafall tillräckligt mycket för att inte stämplas som “avvikande” direkt. Det här förstärks ytterligare när hon väl får tillgång till sin medicin igen, då hon uttrycker det som att vara tillbaka på banan och “Nu kunde jag återgå till ett värdigare liv.” (Jägerfeld 2013, s.192).

6.2.2 Andras syn på Joanna och ADHD

“Och det officiella, kärleksfulla familjeskämtet som inte alls var så illa menat och som bara sved lite lite som ett skrubbsår längst ut på det yttersta hudlagret: “Joanna kröp ju tidigt och hon gick ju tidigt och hon började prata tidigt och när hon väl hade börjat prata, så slutade hon aldrig.” (Jägerfeld 2013, s.136)

Ovanstående citat är talande för hur Joannas familj ser på hennes ADHD - något att skämta om och skratta åt. Genom att reducera egenskaper som är typiskt ADHD till en av många egendomligheter, kan en ta avstånd från att det skulle vara en “avvikelse”. Det här är ett vanligt sätt att osynliggöra de svårigheter som någon med en funktionsnedsättning - ADHD i Joannas fall - upplever och behöver hantera dagligen. Att Joanna pratar mycket kan förklaras på flera olika sätt, men framförallt kan det reduceras till ett personlighetsdrag. Genom att hålla det på en ytlig nivå, där en skrattar bort att Joanna pratar mycket, blir det enklare att hantera för de som ingår i funktionsnormen, samtidigt som de befäster sin egen position som “normala”, men på ett mer indirekt sätt. Gränsdragningen mellan de som ingår i funktionsnormen och de som avviker från den, blir tydligare ju mer Joanna låter sin ADHD synas och höras, vilket kan ses som en av anledningarna till att hon gärna dämpar och döljer sina svårigheter, trots att hon gång på gång påpekar att hon inte kan göra något åt det andra reagerar på.

6.2.2.1 Dampunge

Flera gånger i texten dyker det upp personer som använder ordet “damp” i olika former för att referera till Joanna eller använda det som en attack (även Joanna själv har använt det i

relation till sin ADHD). Även om betydelsen många gånger innebär att någon är dryg eller jobbig, går det inte att förbise kopplingen till ADHD, då damp (Deficits in attention, motor control and perception) tidigare var en egen diagnos för de med koncentrationssvårigheter i kombination med motorisk klumpighet och nedsatt koordination. (Praktisk Medicin 2020). Utifrån den bakgrunden, är det svårt att inte se användandet av "damp", som ett sätt att befästa att Joanna inte är som alla andra, det vill säga, hon ingår inte i funktionsnormen. Även om personer runt henne inte använder begreppet ADHD eller sällan nämner specifika svårigheter kopplat till diagnosen, blir det ändå ett sätt att peka ut Joanna som en "avvikare", men på ett mer lättsamt sätt än om de kallat henne för "ADHD-barn" eller liknande. Joanna själv har en viss ambivalens till uttrycket, men detta nämns främst vid ett tillfälle.

"Min lilla dampunge, sa han med en röst som kanske var kärleksfull. Eller nedlåtande. Det var konstigt, men jag kunde inte riktigt avgöra vilket." (Jägerfeld 2013, s.64)

Personen som kallar henne "min lilla dampunge", är Joannas knullkompis, Matheus. Att Joanna reagerar på att just han använder det, kan kanske förklaras genom deras intima relation, men mer troligt är det faktum att han säger det som ett slags ägande och ömhetsbetygelse. Då Joanna endast ser honom som någon att ha sex med, främst för att sex är en av de få saker som får tyst på tankarna i hennes huvud, blir uttrycket extra laddat genom Matheus sätt att använda det på. Det framgår att han vill ha mer än en sexuell relation, medan Joanna inte alls är intresserad. När hon dessutom inser att hon är förälskad i Audrey, blir hon till och med äcklad av tanken på att ha sex med Matheus igen.

Andra gånger "damp" används, är det främst i konflikter eller när någon är arg på Joanna. Valle, den person Joanna lurar på pengar, använder bland annat uttrycket "damphora" (Jägerfeld 2013, s.172). och "dampfitta"(Jägerfeld 2013, s.223). som ett sätt att sätta henne på plats. I dessa situationer är det inte uttrycket som Joanna reflekterar över, utan mer situationen hon försatt sig i. Däremot finns ett tillfälle när hon reflekterar över vad som kan hända när en berättar saker för andra och hur det får henne att känna sig billig, allra främst då hon bara "kräkts det ur mig" (Jägerfeld 2013, s.258).

"Och somliga hade använt det emot mig. Till och med vänner. Som med adhd:n. Även om de lyssnade empatiskt när jag berättade så dröjde det inte länge förrän jag fick det

kastat i ansiktet vid ett gräl: “Jävla dampunge!” Till och med av Petter.” (Jägerfeld 2013, s.258)

Det visar på en rädsla att berätta för andra om sin ADHD, vilket kan ses vara en grogrund för den rädsla och skam hon känt inför att Audrey ska få reda på det. Ett annat liknande tillfälle är när vännen Bella ber Joanna att prata långsammare, något Joanna är övertygad att hon gör “som sätt att trycka till mig.” (Jägerfeld 2013, s.46). Att veta att till och med de hon ser som vänner kan använda ADHD:n mot henne när hon blir “för mycket”, bidrar såklart till en osäkerhet och förstärker hennes position som “avvikare”, samtidigt som vännerna befäster sin position inom funktionsnormen genom att peka ut Joannas avvikande drag.

6.2.3 Den ekonomiska aspekten

“...bara för att pengar “inte gör en glad” så betyder det inte automatiskt att *frånvaron* av pengar “gör en glad”. Nej, jag skulle nog vilja hävda att frånvaron av pengar gör en jävligt desperat och jag är rätt säker på att jag skulle vara mer tillfreds om jag hade en fet bunt femhundraappar i en knarklangarrulle i fickan.” (Jägerfeld 2013, s.51)

Fattigdom och bristen på pengar är ett återkommande hinder för Joanna, framförallt då det är något som genomsyrar alla aspekter i hennes liv. Citatet ovanför är en bra sammanfattning över hur Joanna förhåller sig till familjens ekonomiska sits, där desperation är nyckelordet. Det är denna desperation som senare leder till att Joanna väljer att både stjäla en stor summa pengar och en stor mängd knark från skolans knarklangare. Som jag tidigare tagit upp, grundas det beslutet inte endast i bristen på pengar, utan har mer att göra med konsekvenserna av bristen på pengar; utan pengar kan de inte köpa ADHD-medicin och utan medicin kommer Joanna förstöra sina chanser med Audrey. Det är därmed intressant att se hur fattigdomen och Joannas ADHD påverkar och interagerar med varandra.

6.2.3.1 Fattig och funktionsnedsatt

“Tröttheten lade sig som blylager över huden, kroppen blev så tung, så oformlig och hård. Hela mitt liv handlade om att kämpa, alltid kämpa, alltid tänka på pengar. Jag ville bara få slappna av någon gång. Bara få vila och andas lugnt.” (Jägerfeld 2013, s.67)

Det finns intressanta paralleller mellan Joannas ADHD och familjens fattigdom, där båda framställs som ett hinder och en daglig kamp. I citatet ovan handlar Joannas trötthet framförallt över oron för det ekonomiska, men vi kan enkelt applicera det på hennes ADHD också; önskan att få slappna av och vila, något som sällan går hand i hand med ADHD. Allra främst om en ser det utifrån Joannas beskrivningar av ADHD som något kaotiskt och ständigt närvarande, samt tröttheten över att alltid behöva kämpa. Inte nog med att Joanna behöver hantera sin funktionsnedsättning utifrån rådande funktionsnorm, det gör även att hon hamnar i en extra utsatt position utifrån familjens ekonomiska situation. Med en sjukskriven pappa och en arbetslös mamma, hamnar ansvaret på Joanna att bidra till familjens överlevnad.

“Jag hade gett mitt studiemedel till morsan sen i december. Så att hon kunde köpa mat. Jag hatade att göra det, jag fick magsår av det, det var ju mina pengar och gud - den lilla fittan - skulle veta att jag behövde dem mer än någon annan.

Men vad skulle jag annars göra?” (Jägerfeld 2013, s.39)

Utöver ett ansvar gentemot familjen som citatet visar på, där hon bland annat överlåter sitt studiemedel till matkassan, behöver hon dock också oro sig över vad som händer dagen de inte längre kan hämta ut hennes ADHD-medicin. När den dagen väl kommer, är det hennes mamma som fattat beslutet att inte köpa ny medicin och ursäktar det delvis genom att ifrågasätta om medicinen verkligen hjälper och att de kanske ska se det som en chans att testa utan ett tag. Joanna förstår direkt att detta är funderingar som inte tagits upp om de haft det bra ställt ekonomiskt, men menar ändå på att mamman prioriterar sig själv genom att inte se till att de faktiskt har råd med medicinen.

6.2.3.2 Skam

“Skammen. Jag kunde inte förstå den. Att jag skämdes så. Det var ju inget som jag kunde rå för. Men som den envisa stanken från en sopbil satte den sig också i mina kläder. Fastän det egentligen inte var min stank. Min skam.

Fattig.” (Jägerfeld 2013, s.47)

Ännu en likhet i Joannas ADHD och familjens ekonomi, där Joanna poängterar att det inte är något hon kan kontrollera och beskyllas för. En kan inte rå för att en har ADHD, lika lite som en kan rå för att ens föräldrar inte har pengar. Ändå känner Joanna skam, framförallt gentemot sina vänner och jämnåriga. Att gå runt i trasiga och slitna kläder och aldrig kunna

följa med på aktiviteter, samtidigt som vänner beklagar sig över att de aldrig har råd med något, trots att de både får behålla sina studiemedel och har rika föräldrar, bidrar till känslan av otillräcklighet. Att vännerna är medvetna om Joannas situation blir tydligt i hur de slutat bjuda och låna ut pengar, till och med slutat nämna gamla skulder, men även i hur de inte frågar om hon vill följa med på en fika eller liknande. Skillnaden mellan dem finns fortfarande där och är något de alla behöver förhålla sig till, även om vännerna låtsas som att den inte gör det. Även om Joannas funktionsnedsättning påverkar och påverkas av hennes ekonomiska situation, är det just ekonomin som blir ett synligt stigma i vännernas ögon.

6.2.4 Skevhet och kön

“Hon var inte ens särskilt trevlig. Nej. Hård och okänslig med en attityd lika avvisande som en stålrustning kring den där bleka, mjuka kroppen.” (Jägerfeld 2013, s.9)

Citatet ovan är Joannas beskrivning av sitt kärleksintresse, Audrey. Audrey är intressant utifrån ett skevt perspektiv, då hon, till skillnad från Joanna som inte kan passa in i bilden av den Riktiga flickan, gör ett aktivt val att inte passa in. Den Riktiga flickan och kvinnoidealet i boken, kan ses representeras av Joannas vän Julia. Julia är snygg, smart, charmig, tillhör en familj med pengar och är heterosexuell. På grund av sin ADHD och sin ekonomiska situation, kan inte Joanna leva upp till idealet Julia står för. Audrey skulle däremot kunna göra det, allra främst då vi inte får veta så mycket om henne. Vi vet dock att hon är okänslig och har en taskig attityd gentemot sina klasskamrater. Hon har ett jobb, är intresserad av film, hänger med vuxna, festar och är inte heterosexuell. Audrey framställs som Julias motsats, vilket hon även tillåts vara utan att någon kritiserar eller ifrågasätter henne.

Joanna saknar verktygen att leva upp till Julias kvinnoideal, och precis som Audrey, har hon inget intresse av att göra det. Skillnaden är dock att Joanna blir kritiserad och ifrågasatt, både genom hennes ADHD och ekonomiska situation. Det går rykten att Audrey gillar att tända eld på saker, men det är ändå Joanna som blir kallad för gränskorsare och den som är för mycket. Kanske har det att göra med Audreys totala ointresse för sina klasskamrater, i kombination med rädslan för att hon ska sätta eld på deras skåp, som gör att hon tillåts göra sin egen grej. Samtidigt blir Joannas vänskap med Julia ett tydliggörande av deras positioner utifrån bilden av den Riktiga flickan, där Julia besitter de mer klassiskt kvinnligt kodade

egenskaperna och gör vad som förväntas av henne, medan Joanna gång på gång uppvisar ett beteende som inte stämmer överens med kvinnans roll som passiv, tystlåten och medgörlig.

7. Slutsats och sammanfattning

7.1 Avslutande diskussion

Det övergripande syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur karaktärer med funktionsnedsättning gestaltas i de två romanerna, *Här ligger jag och blöder* och *Jag är ju så jävla easy going*, samt hur de förhåller sig till förväntningar och normer utifrån funktionalitet och kön. För att kunna genomföra min analys, har jag använt mig av ett poststrukturalistiskt ramverk i form av cripteorin, vilket jag kombinerat med en feministisk litteraturvetenskaplig vinkel i form av skevteori. Därefter har jag genomfört en cripläsning, där jag främst fokuserat på de delar av texterna som rör funktionsnedsättning, men även hur dessa delar interagerar med kön och andra relevanta aspekter, såsom ekonomi ekonomi och skam.

7.1.1 Gestaltning av funktionsnedsättning

Cripteorin utgår från normer som rör funktionalitet, där performativitet fungerar som ett centralt begrepp och ses som ett upprepande av den funktionella kroppen. Den performativa handlingen blir här ett upprepande av det "rätta" beteendet, något som varken Jana eller Joanna riktigt lyckas med. Jana beskrivs genomgående som en annorlunda och speciell person, då hennes beteende skiljer sig från det som anses vara " normalt ". Även om det inte uttryckligen jämförs med de som ingår i funktionsnormen, påtalas hennes brister och svårigheter som något annorlunda och avvikande redan innan hon fått sin diagnos. Joanna har däremot flera personer som hon kan jämföras med, något både hon själv och andra gör. Hon försöker vid flera tillfällen medvetet dölja sin ADHD genom att upprepa det beteende som hon förväntas ha i en viss situation och kan därmed passera som en person med normativ funktionalitet. Det är därmed tydligt att Joanna är medveten om att hon avviker från normen, men om hon bara anstränger sig och upprepar det "rätta" beteendet, kan hon dölja den sidan av sig själv. I Janas fall blir den performativa handlingen istället omedveten, då hon till stor del inte är medveten om sitt avvikande beteende. Vid ett tillfälle beskriver Maja hur Jana bland annat tar sig an enkla vardagssysslor med full koncentration, där varje del är noga uträknad, till skillnad från andra som gör det utan att tänka efter.

I både Jana och Joannas fall är deras funktionsnedsättning osynlig, vilket ger dem möjligheten att passera som en person med full funktionalitet. Till skillnad från en person med ett synligt stigma, ansvarar de själva för att göra sitt stigma synligt genom att berätta om det. Ett sätt att göra detta på, skulle kunna vara att få en diagnos. Även om en inte berättar för alla om sin diagnos, finns den ändå där och befäster att en avviker från funktionsnormen. Flera personer ser Jana som annorlunda, men hennes funktionsnedsättning blir inte synlig förrän hon fått sin diagnos. Även om Jana är samma person som hon var innan, görs personer medvetna om hennes stigma när de får veta om hennes diagnos, något vi kan se genom Majas starka reaktion. Jana har alltid varit annorlunda, men nu är hon annorlunda och har Asperger, vilket gör att hennes beteende inte längre går att förklara bort på andra sätt och en behöver därmed förhålla sig till hennes funktionsnedsättning. För Joannas del är det hon själv som för denna diskussion utifrån hennes rädsla att Audrey kommer se henne som annorlunda om hon får veta att hon har ADHD. Joanna är medveten om stigmat runt hennes funktionsnedsättning och beskriver det som en skiftning hos personen i sättet de ser på henne. Överlag är det ingen hon aktivt går och tänker på, utan det blir istället en aktiv handling i förhållande till Audrey, men också under en jobbintervju. I båda fallen finns det ett motiv bakom viljan att passera; hon är kär i Audrey och vill inte att hennes ADHD ska förstöra det, medan hennes ekonomiska situation gör att jobbintervjun är nödvändig för att förändra den.

Ett annat sätt att befästa Jana och Joanna som annorlunda och avvikande, är språket som används för att beskriva dem. Vid flera tillfällen används ordet "damp" i förhållande till Joanna och hennes beteende. Att använda "damp" som skällsord kan ses som representativt för hur neuropsykiatriska funktionsnedsättningar inte tas på allvar, samtidigt som det i Joannas fall får en extra dimension då det sägs i relation till hennes ADHD. Även om Majas beskrivningar av Jana är något mildare - avskärmad, speciell, socialt inkompetent, annorlunda - är det ändå talande utifrån den kontext de används i. Det är sällan Maja säger något positivt om Jana, framförallt inte när det gäller de egenskaper som senare kan sägas bero på hennes Asperger. De ord och beskrivningar som används av andra, går även att återfinna i sättet de själva förhåller sig till sina funktionsnedsättningar. Det blir ännu ett sätt att konstruera både den funktionella kroppen som ingår i funktionsnormen, men också ett sätt att peka ut den som avviker och därmed inte ingår i funktionsnormen.

7.1.2 Skevhet och kvinnoideal

Skevteorin kan ses som en förlängning av queerteorin, där begreppet "skev" används för att beskriva det som avviker, utan att fokus hamnar på det sexualitet och identitet. Österholm utvecklade teorin som ett verktyg för att undersöka de flickor som inte ville eller kunde leva upp till den normativa femininiteten som fanns i de olika texterna. I den här uppsatsen har jag främst använt det för att uppmärksamma vad som händer med en person som inte kan leva upp till de förväntningar som finns på kvinnor, utifrån deras funktionsnedsättning.

Jana och Joanna är två väldigt olika personer, men det finns ändå en hel del som för dem samman, både när det rör deras neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och deras könstillhörighet. Varken Jana eller Joanna kan ses leva upp till de förväntningar som finns på kvinnor i respektive text. I Joannas fall är det synen på hur en tonårstjej ska vara, vilket främst befasts genom de populära tjejerna i skolan. Joannas ADHD används som en förklaring till varför hon inte lever upp till dessa förväntningar, men det diskuteras inte hur det även är hennes ADHD som gör att hon inte kan leva upp till dem. De delar av Joanna som beror på hennes ADHD, är också de delar som gör att hon går mot de normer som finns för hur en tonårstjej bör vara.

Jana kan ses som Joannas motsats och beskrivs ofta som känslokall, rak och avskärmad. Framförallt är det hennes dotter Maja som står för dessa beskrivningar och oftast är det i form av kritik eller för att poängtera hur annorlunda Jana är. Det finns ingen tydlig bild av hur en mamma bör vara i texten, men en kan tolka Majas dömande och negativa ordval som ett tydligt exempel på hur en bra mamma inte bör vara, vilket även bidrar till konstruktionen av Jana som en dålig och otillräcklig mamma. Hon är varken känslosam eller omhändertagande. Dessutom får en vid några tillfällen ta del av återblickar som befäster Janas position som en dålig mamma, då hon inte haft tålamod att hantera Majas beteende som liten och inte kunnat förstå orsaken till det. Det blir tydligt att Jana avviker från de förväntningar som finns på en mamma, något som även hon själv tar upp i slutet av boken där hon i ett brev reflekterar över rollen som Majas mamma. Den mest intressanta aspekten utifrån det, är hur hon använder mammarollen som ett avståndstagande från sin Asperger, då hon menar att det är det enda hon tydligt vet inte är en del av syndromet.

Jana anses vara för lite och otillräcklig i sin roll som mamma, då hon inte besitter de känsllosamma och omhändertagande egenskaper en mamma bör ha. Joanna befinner sig istället på den andra änden av skalan, där hon alltid anses vara för mycket och ta för mycket plats. Det är en intressant parallell som också visar på de skillnader som finns mellan Asperger och ADHD. Samtidigt kan vi se en gemensam nämnare i hur de båda inte kan leva upp till de ideal som finns utifrån kön på grund av deras funktionsnedsättning. Det som är intressant, är hur de båda beskrivs och konstrueras som avvikande utifrån en uppfattning att de kan nå upp till dessa ideal, men att de helt enkelt valt att inte göra det.

7.2 Vidare forskning

Som jag skrev i början, hoppas jag att denna uppsats ska kunna bidra till ett uppmärksammande av funktionalitetsforskning och cripteori, både inom det genusvetenskapliga och det litteraturvetenskapliga fältet. Även om cripteori syns mer och mer inom den genusvetenskapliga forskningen, finns det fortfarande många luckor, allra främst när det gäller neuropsykiatriska och andra “osynliga” funktionsnedsättningar. Cripteorin har kritiserats för att den utgår från fysiska kroppar och hur dessa bryter mot funktionsnormen och jag hoppas vi kan fortsätta utveckla teorin och tillhörande analytiska verktyg för att bli mer inkluderande. Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar fortsätter osynliggöras och jag vill tro att cripteorin kan vara med att förändra detta, allra främst om en också kan få in den i andra fält än genusvetenskap.

8. Referenser

8.1 Litteratur

Harris, A., & Leavy, P. (2019). *Contemporary Feminist Research from Theory to Practice*. New York: the Guilford Press.

Jägerfeld, J. (2010). *Här ligger jag och blöder*. Gilla Böcker.

Jägerfeld, J. (2013). *Jag är ju så jävla easy going*. Gillar Böcker.

Karlsson, Mikael. (2020). "Gå eller rulla - alla vill knulla!" *Funktionsrättsaktivism i nyliberala landskap*. Lund: Arkiv Förlag.

Karkulehto, S. (2012). Litteraturforskning och queerpolitisk läsning. I Kivilaakso, K., Lönngren, A-S., Paqvalén, R. (red.). *Queera läsningar: Litteraturvetenskap möter queerteori*. Rosenlarv. s.18-41.

Kivilaakso, K., Lönngren, A-S., Paqvalén, R. (red.) (2012). *Queera läsningar: Litteraturvetenskap möter queerteori*. Rosenlarv.

Kåreland, L. (2015). *Skönlitteratur för barn och unga. Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur.

Lykke, Nina. (2009). *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber AB.

McRuer, Robert. (2006). *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York: University Press.

Söder, M., Hugemark, A., Grönvik, L. (2016). Intersektionalitet och funktionsförmåga. I Söder, M & Hugemark, A (red.) *Bara funktionshindrad? Funktionshinder och intersektionalitet*. 2 uppl., Gleerups Utbildning AB.

Tenngart, Paul. (2010). *Litteraturteori*. 2 uppl., Gleerups Utbildning AB.

Österholm, M.M. (2012). *Ett flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. Rosenlarv, Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

8.2 Artiklar och tidsskrifter

Heggestad, E., Karlsson, maria and Williams, A. (2005) 'Skevt: Special Issue', *Tidskrift för Litteraturvetenskap*, 34(3), pp. 3–116.

Löfgren-Mårtenson, L. (1) “Hip to be crip: Om cripteori, sexualitet och personer med intellektuell funktionsnedsättning”, *lambda nordica*, 17(1-2), pp. 53-76. doi: 10.34041/ln.v17.647. (2021-08-18).

Rydström, J. (1) “Introduction: Crip theory in Scandinavia”, *lambda nordica*, 17(1-2), pp. 7-20. Available at: <https://www.lambdanordica.org/index.php/lambdanordica/article/view/328> (2021-08-18).

8.3 Webbssidor

Barkeman, Eva. (2021). Skämtar utan att skämta bort. *Modern Psykologi*, 23 februari. <https://modernpsykologi.se/2021/02/23/skamtar-utan-att-skamta-bort/> (2021-04-12)

FUB, (2021). *Vilka ord använder vi?* <https://www.fub.se/utvecklings-storning/vilka-ord-anvander-vi/> (2022-01-08)

Lunds Universitet: Språk- och litteraturcentrum. (2021). <https://www.sol.lu.se/kurs/LIVA15> (2021-04-12)

Praktisk Medicin (2020), *Neuropsykiatriska funktionsvariationer hos vuxna. ADHD, ADD, DAMP, Autismspektrumtillstånd.* <https://www.praktiskmedicin.se/sjukdomar/neuropsykiatriska-funktionsstorningar-hos-vux/> (2022-01-09)

Socialstyrelsens Termbank (2007). *Funktionsnedsättning.* <https://termbank.socialstyrelsen.se/?TermId=818&SrcLang=sv> (2022-01-08)